

Мр Јасмина Томашевић
историчар
Народна библиотека Србије
jasmina.tomasevic@nb.rs

У СЕНЦИ МАКЕДОНСКОГ ПИТАЊА: ГРЧКА ШТАМПА О ПОСЕТИ КРАЉА АЛЕКСАНДРА 1896. ГОДИНЕ

Апстракт: Одлуке Берлинског конгреса су балканске земље увеле у један другачији ток и отпочеле нову фазу у српско-грчким односима. Обе земље су покушавале да помире супротстављене експанзионистичке тежње за турским областима на Балкану. Македонско питање је „традиционално“ српско-грчко пријатељство ставило на пробу и указало на недостатак поверења са обе стране. У таквом осетљивом тренутку је краљ Александар Обреновић кренуо на пут ка Хиландару, над којим се надвила опасност да може прећи у бугарске руке. Краљево путовање кроз Македонију и сам долазак „првог хришћанског владара од турских освајања“ на Свету Гору имали су велики значај. Ту прилику је краљ искористио да посети и Атину, где је био позван да присуствује првим савременим Олимпијским играма. Иако је српска страна очекивала наставак преговора око поделе интересних сфера у Македонији, до њих није дошло током боравка краља у грчкој престоници. Препрека у односима ипак није сметала грчкој штампи да у највећој мери позитивно коментарише посету и лик српског краља. Циљ овог рада је да укаже на слику краља Александра у домаћим листовима током његовог боравка у Грчкој. Посебна пажња ће бити усмерена на другу етапу његовог путовања, на боравак у Атини, на Пелопонезу и на Крфу, о чему у српској историографији до сада није било толико речи.

Кључне речи: краљ Александар Обреновић, Македонско питање, српско-грчки односи, посета Грчкој, Хиландар, Олимпијске игре, грчка штампа.

***

Србија и Грчка, две земље на чије су приближавање утицали географска близина, иста вера и сличне историјске околности настале током дугогодишње турске владавине на Балкану, су након првих ослободилачких борби

поставиле темеље за блиску заједничку сарадњу. Та сарадња је потврђена успостављањем билатералних односа Београда и Атине,¹ као и потписивањем Уговора о савезу 1867. године, којим је предвиђено заједничко деловање против Турске у случају сукоба и подела њених балканских територија. Два савезника са истим циљем су уједно били и ривали за османско наслеђе у Европи, што је постало нарочито осетно након Берлинског конгреса, када је Београд био принуђен да тежиште своје спољне политике преусмери ка Повардарју, чиме је започело ново поглавље у српско-грчким односима.

С друге стране, српска влада је улагала напоре за проналажење компромиса са грчком страном. Посланик Србије у Цариграду Стојан Новаковић – који је предано радио на оснивању Просветно-политичког одељења при Министарству иностраних дела, које је спроводило српску националну политику на територији Македоније и Старе Србије² – развио је програм сарадње са грчком владом о подели интересних сфера у Македонији. Новаковић, који је подржавао проналажење једног споразумног решења,³ у преговорима са грчким амбасадором у Цариграду Николаосом Маврокордатосом изнео је план поделе територије на српску и грчку интересну

1 Србија и Грчка су успоставиле дипломатске односе 1868. године. Од тог периода до 1903, Грчка је у Београду имала отправника послова, као и генералног конзула (1868–1880), док Србија није имала отправнике послова у Атини стално на располагању, већ само током појединих периода (1876, 1882–1889, 1891–1903), С. Терзић, *Србија и Грчка (1856–1903): борба за Балкан*, Београд, 1992, 59.

2 Просветно–политичко одељење основано у јулу 1889. имало је за циљ отварање нових и одржавање старих школа, постављање учитеља, уређење Призренске богословије, оснивање српских општина, штампање и растурање српских књига, отварање књижара, стипендирање ученика из Старе Србије и Македоније и др, Б. Вучетић, *Наша ствар у Османском царству*, Београд, 2012, 28–29.

3 Новаковић је сматрао да је сарадња две земље неопходна како би се неутралисало деловање Бугарске егзархије у Македонији. Био је сигурно и једини учени Србин тог времена који је у толикој мери познавао историјске прилике у Грчкој, као и њену националну идеологију. Имајући прилике да се упозна са грчким круговима у Цариграду током обављања дужности на месту посланика, заинтересовао се за њихов свакодневни живот у том граду, као и уопште за грчку културу. Покушао је да Грке приближи српском народу, преведећи и објављујући низ историјских приручника о грчкој историји, као и збирке песама. Нека од тих дела су: *Јелада и Јелини* (1874), *Приповетка о Александру Великом у старој српској књижевности* (1878), *Грчке мисли о етнографији Балканског полуострва* (1890), *Цариградска патријаршија и православље у европској Турској: разматрања у прилог расправи црквено-просветног питања у Европској Турској* (1895), као и преводи грчких народних епских и лирских песама са чешког језика које је објављивао у листу *Вила*, Ј. Томашевић, *Σερβο-ελληνικές σχέσεις από τους απελευθερωτικούς αγώνες μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα* [Српско–грчки односи од ослободилачких борби до Првог светског рата: политички и друштвени параметри] *Βαλκανικά σύμπεκτα* 20 (2021), 130.

сферу. Двојица дипломата су се сложили да северни део припадне Србији, а јужни Грчкој, док је постојало неслагање по питању средишњег појаса; и једна и друга страна нису желеле да одустану од потраживања Битоља, Прилепа, Струмице, Крушева и Охрида. Ни нови преговори који су започети две године касније, у августу 1892, нису уродили плодом. Владан Ђорђевић,⁴ отправник послова у Атини, је на иницијативу Новаковића започео преговоре са Стефаносом Драгумисом, грчким министром иностраних дела. Српска страна је показала спремност за заједничко деловање против бугарског утицаја у Македонији, али није пристајала на уступање области северно од Битоља, Крушева и Прилепа.⁵

Сукобљене тежње спрам „спорних области” у Повардарју неизбежно су довеле до захлађења односа између две земље.⁶ Ипак, снажни замах бугарског пропагандног рада у Македонији је приморавао две земље да несугласице оставе по страни и удруже снаге у његовом сузбијању. У таквом осетљивом тренутку је краљ Александар кренуо на пут ка Светој Гори и Хиландару, над којим се надвила опасност да може прећи у бугарске руке.⁷ У

---

4 Попут Новаковића, Ђорђевић је радио на приближењу две стране што се види и из његовог литерарног рада. Своје утиске из грчке престонице је објавио у: *Слике из Атине и оближњих места* (189?), приказ живота и дела српског песника на грчком – *Српски песник Лаза Лазаревић* (1892), студију о српском и грчком образовању – *Грчка и српска просвета* (1896), док је на српски превео два грчка позоришна комада – *Вечерња забава код г. Сузаматиси* (1890) и *Свадба Кутрулиса* (1892). Историји дипломатских односа две земље је несумњиво допринео са делом *Србија и Грчка 1891–1893: прилог за историју српске дипломатије при крају XIX века* (1923). Опширније о њему: С. Рајић, *Владан Ђорђевић, биографија поузданог обреновићевца*, Београд, 2007.

5 Стање је било слично и током наредних година, када суштински резултати нису постигнути ни приликом сусрета краљевског посланика Александра Милићевића и тадашњег премијера Георгиоса Теотокиса. Ипак, иако преговори нису довели до споразума који би се односио за средишњи појас или такозване „спорне области”, постигнута је у начелу подела Македоније, којом је изолован заједнички непријатељ две земље – Бугарска, С. Сфетас, *Η διαμόρφωση της Σλαβομακεδονικής Ταυτότητας. Μια επώδυνη διαδικασία* [Формирање македонско–словенског идентитета. Једна болна процедура], Солун, 2003, 58.

6 Ситуација је додатно била отежана због неутралног става који је Србија заузела током Грчко-турског рата 1897, због којег је Висока Порта Београду заузврат уступила просветне, црквене и трговинске повластице у Битољском и Солунском вилајету, В. Ђорђевић, *Србија и Грчка 1891–1893: прилог за историју српске дипломатије при крају XIX века*, Београд, 1923, 263.

7 Постојале су гласине да бугарски кнез намерава да тражи од султана берате за бугарске владике на више митрополитских места у Македонији и због султанове немарности око питања имовине манастира Хиландара, коме су Бугари претили да одузму поседе и преузму братство, те краљ Александар ову посету учинио готово демонстративно. С. Рајић, *Александар Обреновић, владар на прелазу векова, сукобљени светови*, Београд,

пратњи својих најближих људи – министра војног Драгутина Франасовића, потпуковника Лазара Петровића, капетана Чедо Марковића, мајора Живојина Мишића и Илије Ћирића, секретара Михаила Милићевића и личног лекара Ђорђа Јовановића⁸ – кренуо је пут Свете Горе како би на Хиландару провео Ускрс 1896. године. Иако је путовао инкогнито кроз турску територију, његово присуство није прошло незапажено, чак је и праћено изливима одушевљења локалног становништва у појединим градовима попут Скопља, Велеса и Солуна. Један грчки лист је забележио топао дочек краља на железничкој станици у Солуну, кога су поред мештана, турских власти и појединих страних конзула, дочекали и представници српске заједнице у том граду.⁹ Краљ је потом прошетао градским улицама од станице до луке, где га је чекао брод за Свету Гору, који су му на располагање ставиле турске власти. После вишедневног пута, краљ Александар је стигао у Хиландар, на Велики четвртак, 21. марта / 2. априла.¹⁰

Краљ је манастир затекао у тешком материјалном стању и свега неколико калуђера српског порекла. Поклонио је Хиландару позамашну суму од 10.000 динара у злату, док је од монаха добио на поклон Мирослављево јеванђеље и оснивачку Хиландарску повељу Стефана Немање из 1198. године.¹¹ Током вишедневне посете присуствовао је литургијама, примио причест на Ускрс, обишао манастирску ризницу и библиотеку, као и манастир Светог Пантелејмона. Овај руски манастир кога је посетио другог дана Ускрса, богато је даривао. Наредног дана, 25. марта / 6. априла, краљ Александар је напустио Свету Гору и упутио се ка Атини, где је био позван да присуствује првим савременим Олимпијским играма. Ипак, прва етапа његове посете Грчкој има несумњиво већи значај, ако се узме у обзир да је Александар Обреновић први српски владар који је после пада средњевековне државе крочио на Свету Гору и боравио на Хиландару. Свакако, његова посета добија још више на важности имајући у виду сам тренутак доласка.

2014, 207. Више о српско–бугарском спору око манастира Хиландара: Ђ. Слијепчевић, *Хиландарско питање у XIX и почетком XX века: студија*, Келн, 1979, 13–20.

8 Наводи грчких листова се не слажу у потпуности са *Српским новинама*, које су навеле да су у краљевој пратњи министар војни Д. Франасовић, потпуковник И. Ћирић, мајори Ж. Мишић и М. Рашић, секретар М. Милићевић и лекар Ђ. Јовановић. Српски лист том приликом није навео имена потпуковника Л. Петровића и капетана Ч. Марковића, *Српске новине*, бр. 64, 21. 3. 1896, 1.

9 *Астύ* [Асти], бр. 1.917, 21. 3. 1896, 2.

10 Датуми у тексту су истовремено наведени по јулијанском и грегоријанском календару.

11 Р. Радић, *Хиландар у државној политици Краљевине Србије и Југославије 1896–1970*, Београд, 1998, 33–34.

На ову чињеницу је указао и један грчки лист, који је краљев пут на Атос оценио „десет пута значајнијим“ од посете Атини: „Није претеривање ако кажем да се овдашње (у Атини) присуство краља користи само као изговор за његово искрцавање на Свету Гору“.¹² Како је у општим цртама грчка штампа једино и могла да посматра Македонско питање у духу панславизма, али и словенофобије која је била чест феномен у грчком друштву, тако је и краљева посета окарактерисана као могућност приближавања српске и бугарске стране под незаобилазним утицајем „мајке Русије“.¹³ Један атински лист је додатно пренео вест о наводно планираној посети бугарског кнеза Фердинанда и црногорског кнеза Николе Београду, где би са краљем Александром постигли „словенску унију“ под окриљем Русије, а која би се, између осталог, одразила и на договор око поделе Македоније.¹⁴ Док су поједини чланци залазили у фантазију и били ближи фикцији, постојали су и они који су били склони ширењу гласина. Још пре доласка краља Александра у Атину, престонички листови су јавност обавештавали о предстојећој краљевој посети и преносили вест о наводној веридби између њега и грчке принцезе Марије.

Принцеза Марија, која је потицала са очеве стране из данске лозе Гликсбург и са мајчине из династије Романових, била је тада девојка од 20 година, неколико месеци старија од српског краља. Писања престоничке штампе су јавност обавештавала о могућој брачној заједници која би учврстила односе српског и грчког двора, док су гласине додатно потпириване вешћу краљевог доласка, који ће током боравка у Атини одсести код краљевске породице. Преносећи наводе *Пештанског лојда*, утицајног листа на немачком језику који свакако није гајио симпатије према Србима, иронично је подвучено да се надају да ће грчка принцеза бити достојна краљица Србије, која ће избегавати да следи пример краљице Наталије и држати се подаље од вођења политике.¹⁵ Сами грчки листови су краља Александра понекад везивали и за једну другу принцезу, али су га у општим цртама искрено дочекивали као „жељеног грчког зета“.¹⁶ Исто не бисмо

12 *Акрóπολις* [Акрополис], бр. 5.077, 27. 3. 1896, 3.

13 *Асти*, бр. 1.902, 6. 3. 1896, 1; *Εστία* [Естија], бр. 6, 6. 3. 1896, 3.

14 *Асти*, бр. 1.906, 10. 3. 1896, 1.

15 *Асти*, бр. 1.922, 27. 3. 1896, 4.

16 Лист *Асти* је навео да се очекује одлазак српског краља на Цетиње како би се озваничила веридба са црногорском принцезом *Миленом* (грчки лист је погрешно у навођењу имена, али се да наслутити да се ово односило на неку од неудатих кћери кнеза Николе, највероватније Ксенију), *Асти*, бр. 1.906, 10. 3. 1896, 1. Карактеристичан пример позитивног писања у конотацији српског краља као будућег грчког зета налазимо у

могли рећи и за краљицу мајку, која је ставила тачку на све гласине, инсистирањем да се само неколико дана пре Александровог доласка објави веридба њене ћерке са рођаком другог колена, великим кнезом Ђорђем Михаиловичем из куће Романових.¹⁷ Тај потез је указивао на непријатељско држање краљице, нарочито ако се узме у обзир да је тај брак остварен тек четири године након посете краља Александра Атине.¹⁸

Истина је да заправо није било ни речи о браку српског краља са грчком принцезом, већ једино о познанству. Према инструкцијама датим Павлу Маринковићу, српском отправнику послова у Атине, који је краља пратио током његовог боравка у грчкој престоници, сврха посете је било успостављање приснијих односа са Атином и евентуалног наставка преговора око поделе интересних сфера у Македонији, што је и било у духу спољнополитичке оријентације Новаковићеве владе.¹⁹ Из тог разлога је Маринковић, пре краљевог доласка, требало да се увери о расположењу које је владало у грчким политичким круговима, као и да им укаже да би непопустљивост грчке стране неизбежно водила ка српско-бугарском приближењу.

Краљ Александар је стигао у луку Пиреј 27. марта / 8. априла, путујући бродом „Сфактирија“, који му је уступио грчки краљ. Укрцао се два дана раније у малој луци Дафни на Светој Гори у пратњи својих најближих сарадника, док су га на броду сачекали капетан бојног брода Т. Манос, капетан корвете Ј. Цавелас и поручник фрегате А. Хараламбис.²⁰ Према писању грчких

атинском листу *Естија*, који је изразио наду да ће доћи до остварења брачне заједнице: „Престоница грчког народа са искреним ентузијазмом поздравља краља пријатељског српског народа, који је дошао у посету Грчкој и чак ако то (веридба) није разлог посете, глас о томе лепо звучи“. *Естија* бр. 7, 7. 3. 1896, 1.

17 Један лист није крио своју зачуђеност због новости о веридби са руским кнезом, кад је само неколико дана раније у истом контексту спомињан српски краљ. *Асти*, бр. 1.909, 13. 3. 1896, 1.

18 Иако не можемо са сигурношћу рећи у којој мери је краљица Олга утицала и на сам брзи долазак *легитимног* зета (велики кнез је пристигао највероватније 23. марта у Пиреј и боравио око месец дана на грчком двору), из приватне преписке сазнајемо за њено некоректно држање према краљу Александру. Један француски дипломата је њено понашање према српском краљу оценио као „недолично, неприхватљиво и пакосно“. Под изговором болести избегавала га је током његовог боравка на двору што је свима пало у очи. На њено одсуство са битних догађаја је указивала и штампа, где је примећено да није присуствовала свечаној вечери припремљеној у Александрову част. Због „благе прехладе“ је пропустила и трећи дан Олимпијских игара, када је краљевска породица у пратњи српског краља и руског кнеза дан провела на стадиону Панатинаико, С. Рајић, *Александар Обреновић*, 209; *Жкрп* [Скрп], бр. 205, 28. 3. 1896, 1; *Асти*, бр. 1.924, 29. 3. 1896, 3.

19 С. Терзић, *нав. дело*, 356; А. Столић, *Краљица Драга*, Београд, 2000, 52–53.

20 *Акрополис*, бр. 5.072, 23. 3. 1896, 2.

листова, краљ је у Атини дочекан свечано. Чим је „Сфактирија“ упловљавала у Пиреј који је био пун радозналост света, започета је топовска паљба у част краља Александра. Тамо су га дочекали грчки краљ у пратњи синова Константина и Ђорђа, градоначелник Пиреја и представници локалних власти. Дочек је био срдачан, а поред уобичајених формалности и свирања српске и грчке химне, краљ Ђорђе I, који се са српским краљем упознао две године раније у Бечу, изразио је наду да је путовање било угодно.²¹ Маса народа²² је краља Александра поздрављала док се кретао градским улицама ка железничкој станици уз узвике: „Живео краљ Александар“ и „Живео савезник“. На станици се, у пратњи својих домаћина, укрцао у краљевски вагон којим су стигли до трга Омонија у центру Атине, где су их чекали градоначелник, неколико министара, али и свечана коњица и војни оркестар. Након краће пријема, српског краља су спровели до двора где су га чекале спремне одаје за његов боравак. Један грчки лист је истакао да су „пријатан утисак оставили усклици народа према савезничком краљу“, као и да је сигуран да неће изостати ни приликом Александрове појаве на стадиону Панатинаико.²³

Срдачни поздрави заиста нису изостали ни касније тог дана на стадиону, где је српски краљ пратио прве савремене Олимпијске игре,²⁴ а на двору је приређена и свечана вечера у његову част. Новине су опширно писале о том догађају, наводећи листу званица, па чак и мени,²⁵ како би јавност била упозната и са јелима која су служена том приликом. Вечери је присуствовало око 150 званица, које су чиниле најистакнутије личности из политичког и црквеног живота, страног дипломатског кора, виших официра и дописник лондонског *Тајмса*. Према речима новинара који су били позвани да забележе све детаље, краљеви су разменили и здравице пожелевши један другом

21 За разлику од својих домаћина, краљ Александар је, ненавикнут на путовање бродом, лоше поднео пут. Из одговора који је дао краљу Ђорђу I сазнајемо да га је „веома мучило“ узбуркано море од Свете Горе до острва Кеа. Ако узмемо у обзир да је ово острво удаљено свега 60 километара од Атине, краљ није имао угодно путовање највећим делом пута.

22 Не смемо сметнути с ума да су посете тог типа представљале реткост, па стога не чуди што су тадашњи становници балканских градова долазак било ког владара, а посебно оног више наклоњеног њиховом народу, посматрали као прави спектакл.

23 *Естија*, бр. 26, 27. 3. 1896, 3. О свечаном дочеку краља у Атини такође види: *Асти*, бр. 1.923, 28. 3. 1896, 1; *Παλιγγενεσία* [Палигенесија], бр. 9.813, 28. 3. 1896, 1.

24 Према писању новина, маса је на стадиону краља Александра дочекала са узвицима одушевљења, а није изостало да се поред грчке химне одсвира и „Боже правде“.

25 Богат мени се те вечери састојао из такозване краљичине супе, пите са месом, рибе спремљене у вину, гушчије цигерице, печене телетине и ћуретине. Служена су првокласна француска вина, а за десерт сладолед и воће, *Асти*, бр. 1.924, 29. 3. 1896, 3.

пуно здравља, док је краљ Александар грчком суверену пожелео и „процват његове блиставе династије и славу грчком народу“. Током вечери је српски краљ искористио прилику за размену мишљења са краљем Ђорђем I, али и премијером Теодоросом Делијанисом,²⁶ министром војним Николаосом Смоленицом и амбасадором Француске у Атини.²⁷ Више листова је истакло краљев разговор са принцем Маријом „до касно у ноћ“, који је након вечере настављен у приватној канцеларији грчког краља, чиме је постигнут утисак благог фаворизовања српског краља у веридбеним дихотомијама које су владале тих дана у грчкој штампи.

У општим цртама можемо рећи да је грчка штампа своје читаоце врло опсежно обавештавала о краљевом кретању, док је с друге стране била врло уздржана и хладна приликом извештавања о немачком цару и престолонаследнику који су такође присуствовали Олимпијским играма. Тако, прегледом грчких листова сазнајемо да је краљ Александар током боравка у Атини осим стадиона посетио краљевске вртове (данашњу Ботаничку башту), Народни и Археолошки музеј, као и свакако незаобилазни Акропол, где је увек био у пратњи коју му је грчки краљ доделио. Његово интересовање за историју Атине је додатно потхрањивано информацијама локалног водича Цавеласа, који је био одређен да га прати.²⁸ Његова појава на улицама Атине је, према грчким изворима којима располажемо, увек изазивала позитивну реакцију обичних људи, који су српског краља поздрављали уз изразе одушевљења.²⁹

Грчка штампа је краља Александра наставила да прати и по његовом одласку из Атине, која је, према писању једног листа, „имала велику част да угости краља симпатичног српског народа“.³⁰ Како је планирао да се преко аустроугарске територије врати за Београд, његова следећа станица био је Пелопонез, када је 1/13. априла возом стигао у Патру. Према грчким из-

26 Пре одласка из Атине, српски краљ је премијеру уручио највише знамење своје земље, Орден белог орла, чиме је „додатно допринео јачању веза два народа“, *Палигенесија*, бр. 9.818, 2. 4. 1896, 1.

27 *Естија*, бр. 28, 29. 3. 1896, 3–4; *Палигенесија*, бр. 9.814, 29. 3. 1896, 2.

28 Краљ Александар је наводно показао велико интересовање за поједине грађевине, попут Атинске академије у којој је посетио и изложбу нумизматике, као и Запиона који је и подигнут за потребе првих савремених Олимпијских игара, *Естија*, бр. 29, 30. 3. 1896, 3; *Асти*, бр. 1.927, 1. 4. 1896, 3.

29 Према речима отправника послова Маринковића, народ је на улици једва поздрављао шеширом краља Ђорђа, а краља Александра је пратио улицама главног града и непрестано му клицао, С. Рајић, *Александар Обреновић*, 209.

30 Указавши на блиске грчко-српске везе, у листу је изражено мишљење да је посета „младог монарха само оснажила љубав и дивљење грчког народа“, *Естија*, бр. 31, 1. 4. 1896, 1.

ворима, вест о краљевом доласку се у том граду чула од раног јутра,³¹ али власти нису добиле званичну информацију о томе, што се може приписати и самом карактеру његове посете за коју су наводили да је „незванична“. Ипак, због гласина, градоначелник Патре је сматрао да би било боље да са представницима локалних власти сачека долазак тог другог воза који је по реду вожње саобраћао из Атине. Њихово чекање је уродило плодом – српски краљ се појавио на железничкој станици. Градоначелник Атанасиос Канакарис га је поздравио топлим речима добродошлице,³² након чега се краљ Александар у пратњи својих домаћина упутио ка хотелу „Патрон“ у центру града, где је био предвиђен његов кратки боравак. У ишчекивању брода којим ће наставити своје путовање ка Крфу, краљ је време искористио да посети знаменитости Пелопонеза, кога је посетио по први пут. Иако је један лист навео да је српски краљ изразио жељу да посети древну Олимпију и позориште Епидеурис, знамо да овом приликом није обишао позориште. Наредног дана је железницом преко Пиргоса стигао до Олимпије, где је посетио овај древни храм посвећен врховном богу грчког пантеона – Зевсу. Забележено је да је краљ као и у Патри, свуда на Пелопонезу наилазио на топао дочек и радознале погледе мештана који нису могли да прикрију зачуђеност да је српски владар дошао у њихове крајеве.³³

По повратку из Олимпије краљ Александар се истога дана поново сусрео са градоначелником Патре, који је приредио вечеру у краљеву част у хотелу „Патрон“. Сутрадан је краљ рано ујутру³⁴ напустио Пелопонез и упутио се ка Крфу, који је био његово наредно одредиште. Према писању листа *Асти* који је објавио садржину телеграма упућеног са Крфа, краља су на острву дочекали представници локалних власти и српски почасни конзул. По његовом доласку, спровели су га до раскошне палате Мон Репо (данашњи Археолошки музеј Палаиополиса), где је приређен мањи дочек у

31 Како градови у унутрашњости земље нису често имали прилику да доживе посету ни свог сопственог владара а камоли страног, веровало се да је реч о закаснелој првоаприлској шали.

32 „Ваше величанство! Град Патра, који ја имам част да представљам, Вам жели добродошлицу. Ми Грци смо браћа са племенитим родом српским... Срби и Грци су пролили реке крви како би стекли слободу и независност. Те везе су нераскидиве. Срећни смо данас што можемо да пожелимо добру срећу Вашем височанству и племенитом народу којим владате. Живео српски народ! Живео краљ Александар!“ *Акрополис*, бр. 5.084, 3. 4. 1896, 2.

33 *Акрополис*, бр. 5.085, 4. 4. 1896, 2; *Естија*, бр. 34, 4. 4. 1896, 2.

34 Наводи грчких листова се разликују од *Српских новина*, по којима је краљ ка Крфу кренуо ноћ пре, очигледно након вечере са градоначелником Патре. *Српске новине*, бр. 74, 5. 4. 1896, 1.

част српског краља. И на острву је, пре укрцавања на аустријски путнички брод који ће га одвести до Трста, имао мало времена, тек неколико сати, да се упозна са околином. „Опчинила га је природа на Крфу“, док су се према речима истог листа краљу посебно допале „сликовите градске зидине“.³⁵ У касним поподневним часовима, напустио је Крф и самим тим и грчку територију. Грчки листови су редовно обавештавали о наставку његовог путовања, макар и вестима у крађој, телеграмској форми. Уследио је глас о краљевом доласку у Трст 7/19. априла, одакле је железницом преко Беча коначно стигао у Београд, три дана касније.³⁶

Током целокупног боравка краља Александра у Грчкој, домаћа штампа је својим читаоцима, поред информација о краљевим активностима, пружала и опсежне приказе његовог карактера. Поједини листови су уз текст објавили и фотографије српског краља.³⁷ Један лист³⁸ га је оценио као „скромног и симпатичног“, истакавши да му грчки народ и дугује срдачан дочек (у Атини) не само што је владар пријатељског народа, већ и заштитник многих Грка који живе у Србији, где су наишли на знатно бољи третман него у неким другим балканским земљама.³⁹ Ипак, најкарактеристичнији пример опсежног приказа српског краља налазимо у листу *Акрополис*,

35 *Асти*, бр. 1.931, 5. 4. 1896, 2.

36 *Асти*, бр. 1.934, 8. 4. 1896, 1; *Скрин*, бр. 220, 12. 4. 1896, 2.

37 *Акрополис*, бр. 5.077, 27. 3. 1896, 2; *Асти*, бр. 1.923, 28. 3. 1896, 1; *Естија*, бр. 26, 27. 3. 1896, 1, где је осим Александрове објављена и фотографија краљице Наталије.

38 *Палигенесија*, бр. 9.813, 28. 3. 1896, 1–2; *исто*, бр. 9.816, 31. 3. 1896, 1.

39 Лист је алудирао на грчку заједницу која се на простору данашње Србије налазила од почетка XVIII века. Махом је била реч о грцизираним Власима (Цинцарима) који су се бавили трговином у српским областима под турском влашћу, као и у областима тадашње Аустро-Угарске, у којој су уживали значајне трговинске повластице. Ови носиоци грчке културе су путем својих економских активности успели да стекну значајне иметке, а истовремено и друштвени и културни престиж у српском друштву. Иако се грчки елемент током XIX века интегрисао у српско друштво услед различитих околности, били су и даље видљиви његови трагови. За више о грчкој заједници у Србији: Ј. А. Пападријанос, *Οι Έλληνες της Σερβίας (18^ο–20^ο αι.)* [Грци у Србији (XVIII–XX век)], Александруполис, 2001; исти, *Οι Έλληνες πάροικοι του Σεμλίνου, 18–19^ο αι. Διαμόρφωση της παροικίας, δημογραφικά στοιχεία, διοικητικό σύστημα, πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα* [Грчки колонисти у Земуну, XVIII–XIX век. Формирање заједнице, демографски подаци, административни систем, духовна и културна делатност], Солун, 1988; исти, *Οι Έλληνες απόδημοι στις γιουγκοσλαβικές χώρες, 18^ο–20^ο αιώνας* [Грчки исељеници у југословенским земљама, XVIII–XX век], Солун, 1993; исти, *Грчка школа у Земуну и Срби (XVIII и XIX век)*, *Balkanica* 22 (1991), 281–291; Г. М. Клокидис, *Οι Έλληνες του Βελιγραδίου. Βίος, οικιστικό πρόβλημα (18^ο–20^ο αιώνας)* [Грци у Београду. Живот, стамбени фонд (XVIII–XX век)], Солун, 2021; Ј. Борђевић-Јовановић, *Грци у Београду. Скривене мањине на Балкану*, Скривене мањине на Балкану, Београд, 2004, 157–175. и др.

који према њему није крио одушевљење: „Крупан, висок и симпатичан без да је леп... Прави политички маратонац који је показао снагу наспрам свих политичких странака. Сва политика је у његовој шаџи... Са њим је у Србији почео нови живот. Његов патриотизам нема граница... и сан му је да ослободи и уједини цео српски народ... Русофил је... смео, одлучан и сјајан дипломата... Неуморан је, константно ради. Управља и учи. Управља са свим јер нема поверење у вођење послова ниједног свог политичара и учи како би попунио празнине у свом недовршеном образовању, које је био приморан да напусти услед свих околности и проблема који су задесили његову владарску кућу... Говори пет језика... Краљ је будућности. Води једноставан живот који је достојан једног великог владара. Не пуши, не пије алкохол, не коцка се и не јури жене. Под њим се дословно тресе војска која само њега слуша... У обављању својих краљевских дужности је прек као и сви снажни и нагли карактери, немилосрдан је у гоњењу својих непријатеља“.⁴⁰

Лист се кратко осврнуо и на Македонско питање нагласивши да од Александровог пунолетства креће појачано интересовање за јужне области. Изнето је мишљење да иако српске активности наносе штету грчком утицају, „требало би ценити патриотизам и способност наших ривала“. Истакнуто је да је краљ Александар први хришћански владар који је од турских освајања „крочио на македонску земљу“: „Та чињеница ганула је читаву Македонију, јер присуство било ког хришћанског владара пробуђује и диже на ноге заспалу тежњу подјармљеног хришћанског народа“. На крају текста, изнета је оцена да је један такав владар у могућности да заузме целу Македонију, а потом чак и „да корача ка Константинопољу!“. Овакву дозу либерализма ни у ком случају грчки листови нису могли показати када је била реч о бугарској страни.

Ово пак свакако не значи да штампа, иако наклоњена српском владару, није показивала више обзира и такта када је била реч о Македонском питању. Као што је већ поменуто, у Грчкој тог периода је владало неповољно мишљење о представницима словенских народа, којима су припадали и Срби. Током боравка краља Александра у Атини, престонички лист *Скрин* је изнео оцену да је иронија да се краљева посета дешава у истом периоду када је забележен инцидент мањих размера између српских и грчких представника на Ускрс у Скопљу.⁴¹ Како током посете није дошло до поделе интерес-

40 *Акрополис*, бр. 5.077, 27. 3. 1896, 2–3.

41 Према писању листа, инцидент је избио између две стране када су Срби, предвођени једним учитељем и преводиоцем српског конзулата, почели да „поју на словенском“ у саборном храму у Скопљу на ускршњој литургији (која је одржавана на грчком). Комешање су искористиле и локалне турске власти да све вернике из цркве евакуишу и затворе храм. *Скрин*, бр. 211, 3. 4. 1896, 3. Заправо је реч о сукобу око службе у цркви

них сфера у Македонији, исти лист је касније пренео наводе Франасовића, једног од краљевих пратилаца, – „да се са Грчком не може доћи до било каквог договора“. Ова констатација министра војног је била у сагласности са депешама отправника послова, у којима се наводи бескомпромисан став већине истакнутих личности са којима се Маринковић сретао у престоници, а који су Македонију сматрали недељивом целином.⁴²

И поред препреке на коју су наишли српско-грчки односи током овог периода, посета, а и сам лик краља Александра су у грчкој штампи готово у потпуности коментарисани позитивно. Једини негативни наводи се могу наћи у већ поменутом атинском листу *Скрип*, који је и другачије обавештавао о Македонском питању, за разлику од других домаћих листова. Током посете Олимпији, краљ Александар је возом прошао кроз градић Пиргос, где га је чекала маса народа. Према *Скрипу*, краљ није изашао из воза, па чак ни отворио прозор како би га маса поздравила, чиме је проузроковао незадовољство присутних.⁴³ Ипак, ако је веровати једном другом престоличком листу, краљ је у Пиргосу, „као и у Патри, наишао на топао пријем код народа“.⁴⁴

*

Одлуке Берлинског конгреса су балканске земље увеле у један другачији ток и отпочеле нову фазу у српско-грчким односима. Обе земље су покушавале да помире супротстављене експанзионистичке тежње усмерене ка турским територијама на Балкану које су чекале на ослобођење. Македонско питање је „традиционално“⁴⁵ српско-грчко пријатељство ставило на пробу и указало на недостатак поверења са обе стране. У тако осетљивом тренутку је краљ Александар кренуо на пут ка Хиландару, који је био у опасности да падне у бугарске руке. Краљево путовање кроз Македонију и сам

Светог Спаса у Скопљу – тадашње једине патријаршијске цркве у том граду. Мала група Цинцара око грчког конзула није хтела да дозволи богослужење на словенском, што је резултирало затварањем цркве на Ускрс како би се спречио већи неред, Ј. М. Јовановић, *Обнова Српске митрополије у Скопљу (1891–1902)*, Браство 49 (1938), 75.

42 *Скрип*, бр. 225, 17. 4. 1896, 2; С. Рајић, *Александар Обреновић*, 209–210.

43 *Скрип*, бр. 212, 4. 4. 1896, 4.

44 *Естија*, бр. 34, 4. 4. 1896, 2.

45 Дошао је тренутак одлука и заједничких дипломатских деловања када више нису били довољни споразуми о пријатељству и савезништву „написани на једном листу папира, освртање на Ригину балканску конфедерацију и историјско право Срба и Грка на Косово и Цариград“, В. К. Гунарис, *Та Βαλκάνια των Ελλήνων: Από το Διαφωτισμό έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* [Грчки Балкан: од просветитељства до Првог светског рата], Атина, 2007, 327.

долазак „првог хришћанског владара од турских освајања“ на Свету Гору имали су велики значај. Ту прилику је краљ искористио да посети и Атину, где је био позван да присуствује првим савременим Олимпијским играма.

Иако се очекивао евентуални наставак преговора око поделе интересних сфера у Македонији и проналажење решења како би се превазишло неслагање око средишњег појаса, на коме су се укрштале српске и грчке претензије, током Александровог боравка у грчкој престоници није дошло до преговора, због чега је српска страна изразила незадовољство. Додатно непријатно изненађење представљало је држање грчке краљице према српском краљу, која није била пријатељски настројена према могућности зближавања две краљевске породице. Реч је заправо била само о гласинама; са српске стране није постојала намера о браку, већ и једино о упознавању краља Александра и грчке принцезе.

Током путовања краља, који је осим Свете Горе и Атине, прошао и кроз Скопље, Велес, Солун, Патру, Пиргос, Олимпију, Крф, Трст и Беч, да би коначно стигао у Београд, грчка штампа га је активно пратила и врло опсежно обавештавала своје читаоце о његовом кретању. Штавише, краљ Александар је био поприлично заступљен у новинским чланцима, ако се узме у обзир да су током његове посете организоване прве савремене Олимпијске игре, које су саме по себи представљале догађај деценије и пуниле странице листова. Још један догађај који је веома занимао домаћу јавност представљала је смрт једног од најзначајнијих грчких политичара свих времена, Харилаоса Трикуписа, који је умро 30. марта 1896. у Кану.⁴⁶ Такође, вести о српском краљу су биле поприлично учестале ако се узме у обзир да он није био једини високи представник једне земље који је присуствовао Олимпијским играма. Чак је и вест о боравку немачког цара у том граду, у једном листу пренета само као узгредна информација, да ће поред одаја предвиђених за починак српског краља на двору „бити и немачки цар (!)“.⁴⁷

На основу доступних листова тог периода можемо закључити да је слика српског краља у грчкој штампи била готово у потпуности позитивна. Обавештавајући о срдачном дочеку на који је краљ Александар наишао у више грчких градова, указивано је на симпатије које је освојио у редовима

46 Харилаос Трикупис (1832–1896) је био један од водећих политичара тог времена који је владао грчком политичком сценом током последњих деценија XIX века. Налазио се на месту премијера чак седам пута. Јуна 1891, у том тренутку као представник опозиције, посетио је Београд где је са члановима Пашићеве владе преговарао око поделе интересних сфера у Македонији. Краљ Александар који се у тренутку Трикуписове смрти налазио у Атини, изразио је жаљење због прераног одласка „првог политичара Грчке“, *Акрополис*, 5.087, 6. 4. 1896, 2; *Скрин*, бр. 214, 6. 4. 1896, 2.

47 *Палигенесија*, бр. 9.813, 28. 3. 1896, 1–2.

обичних људи. Описиван је као скроман и симпатичан, једноставан, сјајан дипломата, велики човек и велики владар. Његов народ је пријатељски, братски и племенит. Чак је грчка штампа била склона и благом фаворизовању несуђеног зета. Једине негативне и ретке конотације тицале су се горућег Македонског питања, које је свакако нарушавало односе две земље. Ипак, грчка штампа је чак и у овом питању показивала извесну дозу умерености што се не би могло ни замислити у бугарском случају. Иако до преговора није дошло, коначни утисак је био да је Александрова посета само успела да оснажи везе између два народа.

РЕФЕРЕНЦЕ

Објављени извори

1. Б. Вучетић, *Наша ствар у Османском царству*, Београд, 2012.

Периодика

1. *Ακρόπολις* [Акрополис]
2. *Αστύ* [Асти]
3. *Εστία* [Естија]
4. *Παλιγγενεσία* [Палигенесија]
5. *Σκριπ* [Скрип]
6. *Српске новине*

Литература

1. В. К. Гунарис, *Τα Βαλκάνια των Ελλήνων: Από το Διαφωτισμό έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο* [Грчки Балкан: од просветитељства до Првог светског рата], Атина, 2007.
2. В. Ђорђевић, *Србија и Грчка 1891–1893: прилог за историју српске дипломатије при крају XIX века*, Београд, 1923.
3. Ј. Ђорђевић-Јовановић, *Грци у Београду. Скривене мањине на Балкану*, Скривене мањине на Балкану, Београд, 2004, 157–175.
4. Ј. М. Јовановић, *Обнова Српске митрополије у Скопљу (1891–1902)*, Братство 49 (1938), 65–98.
5. Г. М. Клокидис, *Οι Έλληνες του Βελιγραδίου. Βίος, οικιστικό απόθεμα (18^{ος}–20^{ος} αιώνας)* [Грци у Београду. Живот, стамбени фонд (XVIII–XX век)], Солун, 2021.
6. Ј. А. Пападријанос, *Οι Έλληνες πάροικοι του Σεμλίνου, 18–19^{ος} αι. Διαμόρφωση της παροικίας, δημογραφικά στοιχεία, διοικητικό σύστημα, πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα* [Грчки колонисти у Земуну, XVIII–XIX век. Формирање заједнице, демографски подаци, административни систем, духовна и културна делатност], Солун, 1988.
7. Исти, *Грчка школа у Земуну и Срби (XVIII и XIX век)*, *Balkanica* 22 (1991), 281–291.

8. Исти, *Οι Έλληνες απόδημοι στις γιουγκοσλαβικές χώρες, 18^{ος}–20^{ος} αιώνας* [Грчки исељеници у југословенским земљама, XVIII–XX век], Солун, 1993.
9. Исти, *Οι Έλληνες της Σερβίας (18^{ος}–20^{ος} αι.)* [Грци у Србији (XVIII–XX век)], Александруполис, 2001.
10. Р. Радић, *Хиландар у државној политици Краљевине Србије и Југославије 1896–1970*, Београд, 1998.
11. С. Рајић, *Владан Ђорђевић, биографија поузданог обреновићевца*, Београд, 2007.
12. Иста, *Александар Обреновић: владар на прелазу векова: сукобљени светови*, Београд, 2014.
13. Ђ. Слијепчевић, *Хиландарско питање у XIX и почетком XX века: студија*, Келн, 1979.
14. А. Столић, *Краљица Драга*, Београд, 2000.
15. С. Сфетас, *Η διαμόρφωση της Σλαβομακεδονικής Ταυτότητας. Μια επώδυνη διαδικασία* [Формирање македонско-словенског идентитета. Једна болна процедура], Солун, 2003.
16. С. Терзић, *Србија и Грчка (1856–1903): борба за Балкан*, Београд, 1992.
17. Ј. Томашевић, *Σερβο-ελληνικές σχέσεις από τους απελευθερωτικούς αγώνες μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα* [Српско-грчки односи од ослободилачких борби до Првог светског рата: политички и друштвени параметри] *Βαλκανικά σύμμεικτα* 20 (2021), 117–137.

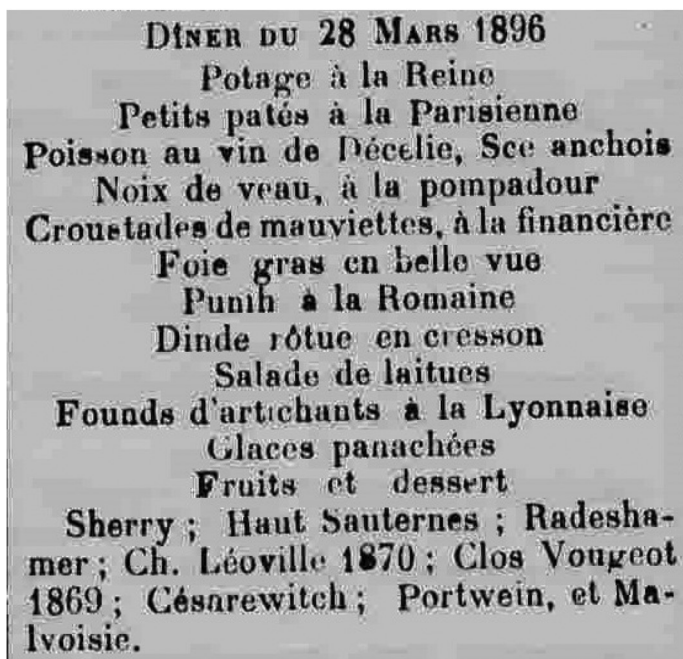
IN THE SHADOW OF THE MACEDONIAN QUESTION: GREEK PRESS ABOUT THE VISIT OF KING ALEXANDER 1896

Summary:

The legacy of the Congress of Berlin forced the Balkan countries to change their course and started a new phase in Serbian-Greek relations. Both countries tried to reconcile opposing expansionist aspirations for Ottoman territories in the Balkans. The Macedonian Question put the “traditional” Serbian-Greek friendship to the test and pointed to the lack of trust on both sides. At such a delicate moment, King Alexander set out on the road to Hilandar. His journey through Macedonia and the arrival itself of the “first Christian ruler since the Turkish conquests” to Mount Athos were of great importance. On that occasion, the king also visited Athens, where he was invited to attend the first modern Olympic Games. Although the eventual continuation of negotiations on the division of Macedonia into spheres of interest was expected, no negotiations took place during Alexander’s stay in the Greek capital, which is why the Serbian side expressed dissatisfaction. An additional unpleasant surprise was the attitude

of Queen Olga towards Alexander, who was not very fond of the possibility of rapprochement between the two royal families.

During King Alexander's visit, the Greek press informed its readers very extensively about his activities. Moreover, he was very popular if we consider that during his visit the first modern Olympic Games took place, which represented itself as the main event of the decade. The image of the Serbian king in the Greek press was almost entirely positive. Informing about the warm welcome that he encountered in several Greek cities, it was pointed out the public sympathy he gained. He has been described as modest and likeable, simple, a great man and a ruler, while the Serbian people as friends and brothers. The only negative (rare) connotations concerned the Macedonian Question, which certainly damaged relations between the two allies. Nevertheless, the Greek press showed a certain amount of moderation even in this matter. Although the negotiations did not take place, the final impression was that the visit of the Serbian king still succeeded in strengthening ties between the two countries.

Прилог 1. Јеловник са свечане вечере приређене у част краља Александра
 у Атини
 (Асту, бр. 1.924, 29. 3. 1896, 3)